

حقوق کیفری میراث فرہنگی

مطالعہ تطبیقی اسناد بین المللی، فقہ امامیہ و حقوق کیفری ایران

برائے اہم علیہ اموال تاریخی - فرہنگی

تألیف

پیمان نوروزی

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی

ابراہیم عبودی

کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

سرشناسه	: نوروزی، پیمان، ۱۳۷۰-
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق کیفری میراث فرهنگی: مطالعه تطبیقی اسناد بین‌المللی، فقه امامیه و حقوق کیفری ایران جرایم علیه اموال تاریخی- فرهنگی
مشخصات نشر	: تألیف: پیمان نوروزی، ابراهیم عبودی
مشخصات ظاهری	: تهران: جاودانه، جنگل، ۱۳۹۵
شابک	: ۲۰۰ ص.
وضعیت فهرست‌نویسی	: ۹-۴۷۴-۱۵۸-۶۰۰-۹۷۸
یادداشت	: فیپا
عنوان دیگر	: کتابنامه
موضوع	: مطالعه تطبیقی اسناد بین‌المللی، فقه امامیه و حقوق کیفری ایران
موضوع	: جرایم علیه اموال تاریخی- فرهنگی
موضوع	: آثار تاریخی- نگهداری و مرمت- قوانین و مقررات کیفری- ایران
موضوع	: * Law and - - Collection and Preservation - - Antiquities
موضوع	: Legislation - - Criminal Provisions - - Iran
موضوع	: آثار فرهنگی- نگهداری و مرمت (حقوق بین‌الملل)- مقررات کیفری
موضوع	: Cultural Property - - Protection (International Law) - - Criminal Provisions
شناسه افزود	: عبودی، ابراهیم، ۱۳۶۸-
رده‌بندی کنگر	: ۱۳۹۵ ح ۷/۹ ن ۳۱۸۳/۳ KMH
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۴/۴۶۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۱۱۱۲

۳۵۲

عنوان کتاب: حقوق کیفری میراث فرهنگی مطالعه تطبیقی اسناد بین‌المللی، فقه امامیه و حقوق کیفری ایران جرایم علیه اموال تاریخی- فرهنگی

تألیف: پیمان نوروزی، ابراهیم عبودی

ناشر: انتشارات جاودانه، جنگل

ناظر فنی: امین لشکری

نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۵

قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹-۴۷۴-۱۵۸-۶۰۰-۹۷۸

<http://www.junglepub.org>

email: info@junglepub.org

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۶۱۱۵-۹-۶۶۴۸۲۸۳۰

۰۳۱-۳۳۲۰۵۰۶۷-۳۳۲۰۳۸۰۰-۹

شماره تلفن همراه و ایمیل مؤلفان جهت انتقادات و پیشنهادات:

peyman2111370@gmail.com

۰۹۱۳-۸۳۷۶۷۵۰

«حق چاپ برای مؤلفان محفوظ است»

فهرست مطالب

دیباچه

مقدمه

بخش اول: شناخت میراث فرهنگی؛ مفاهیم، مبانی و ضرورت‌ها

فصل اول: کلیات.....	۳
مبحث اول: مفاهیم.....	۳
گفتار اول: میراث فرهنگی و حقوق آن.....	۳
بند اول: حقوق میراث فرهنگی.....	۳
بند دوم: ریشه‌شناسی، معانی لغوی و اصطلاحی.....	۶
گفتار دوم: قلمرو شمول میراث فرهنگی و مفاهیم مرتبط با آن.....	۹
بند اول: قلمرو شمول میراث فرهنگی.....	۹
بند دوم: مفاهیم مرتبط با میراث فرهنگی.....	۱۳
بند سوم: اقسام میراث فرهنگی.....	۱۵
بند چهارم: مصادیق میراث فرهنگی در ایران.....	۱۶
بند پنجم: ملاک و معیار میراث فرهنگی و مرجع تعیین آن.....	۱۷
مبحث دوم: پیشینه و تحولات حقوق کیفری میراث فرهنگی.....	۲۱
گفتار اول: زمینه تاریخی جرائم علیه میراث فرهنگی در ایران.....	۲۱
گفتار دوم: تاریخچه تقنینی حمایت کیفری از میراث فرهنگی در حقوق ایران.....	۲۴
فصل دوم: مبانی و ضرورت‌ها.....	۲۶
مبحث اول: مبانی حمایت از میراث فرهنگی.....	۲۶
گفتار اول: حمایت از میراث فرهنگی در اسلام.....	۲۶
بند اول: کتاب.....	۲۶
بند دوم: سنت.....	۳۱
گفتار دوم: قواعد فقهی ناظر بر حمایت از میراث فرهنگی.....	۳۳

بند اول: قاعدهٔ لاضرر.....	۳۳
بند دوم: حفظ شعائر الهی.....	۳۷
بند سوم: گنج و دفینه.....	۳۸
مبحث دوم: لزوم حمایت از میراث فرهنگی و ضرورت آن.....	۴۰
گفتار اول: اهمیت میراث فرهنگی.....	۴۰
بند اول: از نظر فرهنگی.....	۴۰
بند دوم: از نظر اقتصادی.....	۴۱
گفتار دوم: دلایل اساسی حمایت کیفری از میراث فرهنگی.....	۴۲

بخش دوم: واکنش به جرائم علیه میراث فرهنگی در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران

فصل اول: حمایت کیفری از میراث فرهنگی در پرتو اسناد بین‌المللی.....	۴۸
مبحث اول: حمایت از میراث فرهنگی در زمان مخاصمات مسلحانه.....	۴۸
گفتار اول: تحولات محلی حقوقی ناظر بر حمایت از میراث فرهنگی در مخاصمات مسلحانه.....	۴۹
گفتار دوم: سازوکارهای بین‌المللی ناظر بر حمایت از میراث فرهنگی در مخاصمات مسلحانه.....	۵۰
بند اول: حمایت ویژه.....	۵۰
بند دوم: حمایت عالی (Enhanced Protection).....	۵۱
مبحث دوم: حمایت از میراث فرهنگی در زمان صلح.....	۵۲
گفتار اول: سازوکارهای بین‌المللی ناظر بر حمایت از میراث فرهنگی در زمان صلح.....	۵۲
بند اول: قاچاق اموال فرهنگی - تاریخی در اسناد بین‌المللی.....	۵۳
گفتار دوم: انواع روش‌های حمایت از میراث فرهنگی در حقوق بین‌الملل.....	۵۵
فصل دوم: جرائم علیه میراث فرهنگی در نظام کیفری ایران.....	۵۷
مبحث اول: ماهیت و جایگاه جرائم علیه میراث فرهنگی.....	۵۷
گفتار اول: ماهیت جرائم علیه میراث فرهنگی.....	۵۷
بند اول: غیرقابل گذشت بودن.....	۵۷
بند دوم: مطلق یا مقید بودن.....	۵۹
بند سوم: عمدی یا غیرعمدی بودن.....	۶۰
گفتار دوم: جایگاه جرائم علیه میراث فرهنگی.....	۶۲
گفتار سوم: مالکیت میراث فرهنگی.....	۶۳
بند اول: مفهوم و ویژگی‌های حق مالکیت.....	۶۴

بند دوم: حق مالکیت نسبت به اموال فرهنگی - تاریخی	۶۵
بند سوم: محدودیت‌های اعمال حق مالکیت نسبت به اموال فرهنگی - تاریخی	۷۵
مبحث دوم: اقسام جرائم علیه میراث فرهنگی	۷۹
گفتار اول: تخریب اموال تاریخی - فرهنگی	۸۰
بند اول: عنصر قانونی	۸۱
بند دوم: عنصر مادی	۸۲
بند سوم: عنصر معنوی	۸۴
گفتار دوم: سرقت اموال تاریخی - فرهنگی	۸۵
بند اول: عنصر قانونی	۸۵
بند دوم: عنصر مادی	۸۶
بند سوم: عنصر معنوی	۸۸
بند چهارم: مجازات	۸۸
گفتار سوم: تزلزل بنیان آثار تاریخی - فرهنگی	۸۹
بند اول: عنصر قانونی	۸۹
بند دوم: عنصر مادی	۹۰
بند سوم: عنصر معنوی	۹۲
گفتار چهارم: قاچاق اموال تاریخی - فرهنگی	۹۳
بند اول: عنصر قانونی	۹۳
بند دوم: عنصر مادی	۹۵
بند سوم: عنصر معنوی	۹۶
گفتار پنجم: حفاری و کاوش غیرمجاز	۹۷
بند اول: عنصر قانونی	۹۷
بند دوم: عنصر مادی	۹۹
بند سوم: عنصر معنوی	۱۰۱
گفتار ششم: تجاوز به اراضی، تپه‌ها و اماکن تاریخی - فرهنگی	۱۰۲
بند اول: عنصر قانونی	۱۰۲
بند دوم: عنصر مادی	۱۰۳
بند سوم: عنصر معنوی	۱۰۴
گفتار هفتم: تعمیر، تغییر، تجدید و اماکن تاریخی - فرهنگی	۱۰۴
بند اول: عنصر قانونی	۱۰۵
بند دوم: عنصر مادی	۱۰۶

۱۰۷.....	بند سوم: عنصر معنوی.....
۱۰۷.....	گفتار هشتم: انتقال اموال غیرمنقول تاریخی - فرهنگی.....
۱۰۷.....	بند اول: عنصر قانونی.....
۱۰۸.....	بند دوم: عنصر مادی.....
۱۱۰.....	بند سوم: عنصر معنوی.....
۱۱۰.....	گفتار نهم: تغییر نحوه استفاده از ابنیه تاریخی - فرهنگی.....
۱۱۰.....	بند اول: عنصر قانونی.....
۱۱۱.....	بند دوم عنصر مادی.....
۱۱۲.....	بند سوم: عنصر معنوی.....
۱۱۲.....	گفتار دهم: ساخت، حمل، نگهداری، خرید نمونه تقلبی یا جعلی به جای اثر اصلی تاریخی - فرهنگی.....
۱۱۲.....	بند اول: عنصر قانونی.....
۱۱۳.....	بند دوم: عنصر مادی.....
۱۱۴.....	بند سوم: عنصر معنوی.....
۱۱۴.....	گفتار یازدهم: همکاری در ارتکاب جرائم علیه میراث فرهنگی.....
۱۱۵.....	بند اول: شرکت در جرائم علیه میراث فرهنگی.....
۱۱۶.....	بند دوم: معاونت در جرائم علیه میراث فرهنگی.....
۱۱۸.....	گفتار دوازدهم: تخفیف و تشدید در جرائم علیه میراث فرهنگی.....
۱۱۸.....	بند اول: تخفیف مجازات.....
۱۲۳.....	بند دوم: تشدید مجازات.....
۱۲۸.....	مبحث سوم: قواعد شکلی در رسیدگی به جرائم علیه میراث فرهنگی.....
۱۲۸.....	گفتار اول: طرفین دعوی در جرائم علیه میراث فرهنگی.....
۱۲۸.....	بند اول: شاکی.....
۱۲۹.....	بند دوم: متهم.....
۱۳۰.....	گفتار دوم: مرجع صالح.....
۱۳۰.....	بند اول: صلاحیت ذاتی.....
۱۳۱.....	بند دوم: صلاحیت محلی.....
۱۳۲.....	گفتار سوم: تجدیدنظر در جرائم علیه میراث فرهنگی.....
۱۳۳.....	ضمیمه: گزیده‌ای از قوانین و مقررات مربوط به میراث فرهنگی.....
۱۷۹.....	فهرست منابع.....

«اربعم یسروا فی الارض فینظروا کیف کان عاقبه الذین کانوا من قبلهم کانوا انش منهم قوه و آثارا فی الارض»
آیا در زمین نگشایند تا ببینند فرجام کسانی که پیش از آنان بودند چگونه بوده است. (از ایشان نیرومندتر بوده و آثار پایداری در روی زمین از آنها باقی گذاشته‌اند). (غافر، ۴۰: آیه ۲۱)

میراث فرهنگی هر کشوری از اساسی‌ترین ارکان تحکیم هویت، ایجاد خلاقیت و خودباوری ملی است. بنابراین پاسداشت از آن، انسانی ضروری در حفظ هویت هر ملتی محسوب می‌شود. مرز وبوم ایران بستر مناسبی برای برر و وظایف نمادهای تاریخی- فرهنگی است. ایران با تاریخ و فرهنگ کهن خود آنچنان مملو از میراث فرهنگی است که می‌تواند برای سال‌های طولانی، جاذبه‌های نامکرر و مطابق با سلاقی تمام مردم جهان را ارائه کند. از آنجایی که یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های فرهیختگی هر نظامی تمدن به میراث فرهنگی است، لذا نظام کیفری ایران از فرهیختگی بیشتری نسبت به گروه‌های دیگر برخوردار است؛ زیرا با توجه به در نظر گرفتن اقدامات مجرمانه راجع به میراث فرهنگی در نظر گرفتن مجازات مناسب برای اینگونه اقدامات، به جرات می‌توان گفت که ادبیات حقوقی میراث فرهنگی کشور ایران از پیشرفته‌ترین کشورها به شمار می‌آید.

آنچه در مجموعه حاضر ارائه می‌گردد، محصول پژوهش نگارندگان در حوزه فقهی، قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی حفاظت از میراث فرهنگی است. انگیزه این اقدام، اولاً، علمیت کتاب و نکات دقیق و جامع آن بوده و ثانیاً، ارائه خدمتی، هر چند ناچیز، به اهل علم بالاخص جامعه حقوقی ایران است. اثر پیش رو در دو بخش عمده و مجزا به

بررسی حمایت کیفری از میراث فرهنگی می‌پردازد. در بخش نخست با عنوان "شناخت میراث فرهنگی؛ مفاهیم، مبانی و ضرورت‌ها"، به تعریف میراث فرهنگی و مفاهیم مرتبط با آن، مبانی فقهی و ضرورت حمایت از میراث فرهنگی پرداخته شده است. در بخش دوم نیز حمایت از میراث فرهنگی در اسناد بین‌المللی و مقررات کیفری ایران بررسی می‌شود. در پایان نگارندگان بر خود فرض می‌دانند از همه دست‌اندرکارانی که در تهیه این اثر ما را یاری دادند، تشکر نمایند. طبعاً چنین اثری، خالی از نواقص نخواهد بود و رفع نواقص و ابهامات این نوشتار مستلزم آگاهی یافتن از انتقادات و پیشنهادات شما عزیزان خواننده می‌باشد. لذا نویسندگان از کلیه اساتید، دانشجویان و سایر بزرگوارانی که با مطالعه دقیق کتاب نکات ارزشمندی را متذکر شوند سپاسگزاری می‌نمایند و بسیار مشتاقند که در مورد چاپ‌های بعدی و مصالحت جدید از نظرات بزرگواران بهره‌مند شوند.

نا - فیول افتد

و چه در نظر آید

پیمان نوروزی - ابراهیم عبودی
تابستان ۱۳۹۵

مقدمه

امروزه نقش و اهمیت میراث فرهنگی، میراثی که به قول جناب خاقانی، آئینه عبرت محسوب می‌شود.^۱

بر کسی پوشیده نیست آثار فرهنگی - تاریخی از ابعاد مختلف دارای ارزش و اهمیت بسزایی هستند. از بعد «فرهنگی» می‌توان گفت که این آثار یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین مؤلفه‌های هویت ملی و فرهنگی یک ملت محسوب می‌شود که موجب افزایش خودباوری و عزت در افراد یک جامعه می‌گردد. از بعد «تخصصی»، امروزه بسیاری از علاقه‌مندان و شیفگان این آثار فرسخ‌ها از سرزمین خود به سرزمین دیگر مسافرت می‌کنند تا با میراث فرهنگی آن سرزمین آشنا شوند که این امر موجب افزایش صنعت گردشگری یک کشور و به تبع آن توسعه و رشد درآمد ملی می‌گردد. ایران به عنوان یکی از کشورهای کهن و متمدن، در بطن خود دارای آثار فرهنگی - تاریخی غنی و فراوانی می‌باشد که تاکنون ۱۷۰۰۰ اثر تاریخی در فهرست آثار ملی به ثبت رسانده که بسیاری از آن‌ها از ارزش مادی و معنوی والایی برخوردارند. علاوه بر این، ایران تاکنون موفق به ثبت ۱۱ اثر تاریخی در فهرست میراث جهانی شده است. علی‌رغم اهمیت میراث فرهنگی، اما متأسفانه در طول تاریخ همواره مخاطراتی میراث فرهنگی را تهدید می‌کرده‌اند که اکنون نیز این خطرات وجود دارد. منشاء این خطرات گاهی طبیعی از جمله سیل، زلزله، طوفان و... و گاهی نیز انسانی مانند، تخریب، قاچاق، حفاری و کاوش‌های غیرمجاز، جنگ و... بوده‌اند. ارتکاب جرم از جمله اقدامات انسانی است که بصورت سرقت، قاچاق، تخریب و... نسبت به اینگونه آثار صورت گرفته و می‌توان گفت میراث فرهنگی نیز، از ارتکاب اینگونه اقدامات بزهکارانه

مصون نمانده‌اند. به همین جهت در سطوح بین‌المللی و ملی تلاش‌هایی برای حمایت از این آثار صورت گرفته است. در سطح بین‌المللی، میراث فرهنگی به مثابه "میراث مشترک بشریت" قلمداد شده است و در این راستا، کنوانسیون‌های بین‌المللی متعددی ارتکاب اقدامات مجرمانه علیه این آثار را در قالب قراردادها یا قواعد الزام‌آور بین‌المللی ممنوع اعلام داشته و مرتکب این اقدامات را قابل تعقیب و مجازات محسوب نموده است، چنانکه جامعه بین‌المللی در چارچوب سازمان ملل متحد و مؤسسات تخصصی همچون یونسکو و دیگر سازمان‌های بین‌المللی تلاش کرده‌اند تا در زمان صلح یا جنگ، آثار فرهنگی - تاریخی را از گزند ریا، حوادث انسانی یا طبیعی محفوظ نگه دارند. در همین چارچوب غیر از یونسکو دیگر سازمان‌ها نیز همچون صلیب سرخ جهانی (به ویژه در زمان جنگ) در حفاظت از آثار فرهنگی - تاریخی اقدامات قابل توجهی انجام داده‌اند و موجب تدوین و توسعه مقررات خاصی در این حوزه شده‌اند. در سطح داخلی نیز، بسیاری از کشورهای جهان اقدام به اتخاذ تدابیر حقوقی و بعضاً کیفری مختلفی برای کنترل و مقابله با این اقدامات مجرمانه کرده‌اند. در ایران ما نیز، خوشبختانه از دید باز تشکیلات و قوانین و مقررات مختلفی برای حمایت از میراث فرهنگی وضع شده‌اند. پس از ابتدا به موضوع جرم‌انگاری اقدامات علیه میراث فرهنگی توجه داشته است و این امر بیانگر شعور، درک و فرهیختگی نظام کیفری ایران در مواجهه با جرائم علیه میراث فرهنگی می‌شود. اما با اینحال، این گوهر گرانبایه در طول تاریخ همچنان دستخوش اقدامات مجرمانه بوده است. با این باید گفت ضمانت کیفری، به تنهایی برای مقابله با اقدامات مجرمانه علیه میراث فرهنگی کافی نیست. به بیان فلسفی، در واقع ضمانت‌های کیفری برای مبارزه و پیشگیری از جرائم علیه میراث فرهنگی هر چند لازم، ولی به تنهایی کافی نیست و مجموعه‌ای از عوامل و سازم‌ها و سیاست‌های غیرحقوقی نیز در کنار ضمانت‌های کیفری نیاز است هرچند به نظر می‌رسد برای مقابله با جرائم علیه میراث فرهنگی، تأثیر مکانیزم‌های غیرحقوقی، به مراتب بیشتر است.

آنچه در این کتاب بطور نسبتاً جامع بدان پرداخته شده، "حقوق کیفری میراث فرهنگی" با مطالعه تطبیقی در اسناد بین‌المللی، فقه امامیه و قوانین و مقررات کیفری ایران است؛ زیرا با توجه به اهمیت میراث فرهنگی، ضرورت وجود کتابی جامع در زمینه جرائم علیه میراث مزبور و مطالعه ضمانت‌های کیفری حفاظت از آثار فرهنگی - تاریخی احساس می‌شود. اما امتیاز خاص کتاب حاضر در مقایسه با سایر کتبی که در این زمینه

نگاشته شده‌اند این می‌باشد که اولاً، در زمینه جرائم علیه میراث فرهنگی از جامعیت بالایی برخوردار است؛ زیرا در این کتاب علاوه بر تشریح و تبیین اقسام جرائم علیه میراث فرهنگی، به بررسی قواعد شکلی ناظر بر رسیدگی به این جرائم در محاکم پرداخته شده است. ثانیاً، مطالب و محتوای این کتاب با توجه به قوانین جدیدالتصویب، به روز می‌باشند، زیرا در این کتاب از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و لایحه تعزیرات ۱۳۹۵ بهره برده شده است. ثالثاً، در این کتاب تلاش شده با بیانی شیوا و رسا به بررسی ارکان و عناصر تشکیل‌دهنده جرائم علیه میراث فرهنگی و جوانب موجود در این زمینه پرداخته شود.

این کتاب منسجم بر ده بخش عمده و یک بخش ضمیمه است که محتوای آن به ترتیب ذیل ارائه می‌گردد:

در ابتدا سعی شده تا ماهی و مانی حمایت از میراث فرهنگی از ابعاد مختلف از جمله فقه امامیه بررسی شود، تا این مسئله تبیین گردد که اصولاً میراث فرهنگی چیست و چرا حمایت از آن اهمیت دارد؟ و سپس به بررسی این امر پرداخته شده که ضمانت‌های کیفری مقابله با جرائم علیه میراث فرهنگی در نظام کیفری ایران، چه مسیری را طی نموده و آبستن چه تحولاتی بوده تا بتوان به یک برداشت جامع و شناختی دقیق از وضعیت ضمانت‌های کیفری مقابله با جرائم علیه میراث فرهنگی دست یافت. آنگاه در بخش دوم، حمایت از میراث فرهنگی در اسناد بین‌المللی و حقوق داخلی بررسی می‌شوند که در فصل دوم از این بخش به بررسی ارکان و عناصر تشکیل‌دهنده جرائم علیه میراث فرهنگی در قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ و سایر قوانین مرتبط پرداخته می‌شود. در بررسی قواعد شکلی رسیدگی به جرائم علیه میراث فرهنگی با توجه به قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ بر جامعیت این کتاب افزوده است. در بخش ضمیمه نیز، گزیده‌ای از قوانین مقررات مهم راجع به آثار فرهنگی - تاریخی ذکر گردیده است به این امید که بتواند به عنوان منبعی جامع، جدید و به روز در خدمت پژوهش‌گران، جامعه حقوقی اعم از وکلاء، قضات، اساتید و دانشجویان گرانقدر و سایر اشخاصی که به هرجهتی نیاز به مطالعه در حوزه جرائم علیه میراث فرهنگی دارند، قرار گیرد. ان شاء الله...